

Кирил Топалов

ВЕЛИКИЯТ СВЕТОГОРЕЦ И НЕГОВОТО ДЕЛО НА ПОЛЗУ РОДУ БОЛГАРСКОМУ

Преди 250 години Паусий Хилендарски превръща своята малка книжка „История славянобългарска“ в манифест на настъпващата нова епоха, връща историческата памет и достойнството на българина, конституира неговата идентичност и го пробужда за нов духовен и политически живот. Възкресяването на спомена за някогашната българска държава се превръща в силен импулс за пробуждане и бързо развитие на българското национално съзнание, свързано с чувство за принадлежност към една народностна общност, обединена от език, територия, историческа съдба, духовна и материална култура. А това е първата и най-необходимата просвещенска предпоставка за излизане от гибелната анонимност на дотогавашното съществуване на българския народ сред многонационалното море на една крайно изостанала империя и за решително поемане по пътя на свободно и пълноценно развиващите се европейски народи. По своята сила и по мащабността на историческите си резултати тази идея има само един аналог - делото на Кирил и Методий и техните ученици за духовния и политически просперитет на българския и на други славянски народи. Паусий е и първият, който се противопоставя на опитите да се омаловажи българският характер на великото дело на Солунските братя, да му се придаде някакъв безличен „славянски“ облик. Проучването на изворите на историята хвърля светлина както върху обществено-политическите и писателските възгледи на Паусий, така и върху състоянието на книжнината ни през XVIII в. То ни дава и възможност да оценим справедливо широката ерудиция на хилендарския монах и истинската стойност на неговия знаменит труд, чиято най-добра защита и оценка е широкото ѝ ръкописно разпространение из българските земи в продължение на почти цял век.